

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄԱՆԱՅ

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ. ԹԻԻ 9

19 Օգոստոս 1892

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

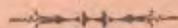
ՏՊԱՐԱՆ

ՃԻՎԵԼԵԿԵԱՆ

Պաշտ և խմորակի թիվ 20

1892

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. Ժէրդ. ՏԱՐԵԴԱՐԶ ՂԵՀ. ՍՈՒԼԹԱՆԻ:
2. ԹԱՐԴՈՒՄԱՆԻԶԻ.— Յ. ԱՆՆ:
3. ՊԱՏՄԱԿԱՆ, Ժառնգն.— Յ. Ա:

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Է Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Երրորդ Տարի

թիւ 9

19 Օգոստոս 1892

Ճեմադր Հագգ վե Ֆեյեազի մուրազ Զարր շեվերսիմարր հագրերր Միւլիւհեանէլերինի իլա եեվմ իւլ գրեամէ էրիւլերրաւ յի շեվեր ու շան վե վիճուար մոգաատէսիյէր նուամուար Հիւ մայունլարրնա քեմալը քեմարիւսարի վե աճիյէր վե քեաճճէի մեգաիսա ու աւալը հիւմէրիշրիմալը քիքիսիքանիլերինէ մուվաճազիյէրի քեամիլէ իհաան վե խանէտանը ազամէրիւնվանը Բատիշահիլերինէ էյեամը մէսուտէ ինայէր պուշուրսուն.

Օսմանլը համը մէֆիսարէթիթսամընը թաշմաղլա միւշէրրէֆ ոլան գաւմը Օսմանիյէնին էն էշրէֆ վե էն մուգաոտէս վե էն մուազղազ պիւր կիւնիւ վար իսէ, պու տա պիւլթիւն Օսմանլըլարըն քէտէրի շէֆիզ վե բազիզի Շէվքէթլու, Ս.զամէթլու վե քէմալը Մէրհամէթլու Բատիշահըմըզ, Բատիշահը Իսկէնատէրթիւլան վե Սուլթան էստէլաթիյնի ճիհան Ս.ՊՏԻԻԼ-ՀԱՄԻՏ ԽԱՆԸ ՍԱՆԻ Էֆէնիսիմիզ հաղրէթլէրինին ճիւլուսը միյամին մէնուսը Հիւմայունլարընըն օն եէտինճի տէվրէի սէնէվիսինէ միւսատըֆ ոլան պու կիւնքի եէվմը սլիլի մէսուտ ոլուպ, քեաֆֆէի թէպաա վե զիյրի տէսլթան թարիֆինէ ֆէրաը վահիտին միւղթէտիլ ոլամատըղը պիւր մէսէրրէթ վե իշթիյաղը շէտիտէ ալէսաա-

պահ ֆուճէն ֆուճ ճէվամի վէ քիլիսէ՝ վէ իպատէթխանէլէրէ չիթապան օլարագ, ճալիսի էվրէնքը խիլաֆէթ օլտուզլարը օլ բուզը մէսէտէթ պիրուզտէն պերու լէյլ ու Նիհարընը վէ պիւ-
թիւն խապ վէ բահաթընը եալընըզ վէ անճագ թէպաա վէ ղիյըր տէսթանը գուլլարընըն իսթիքմալի էսպապը իսթիրահաթ
վէ իսթիհսալը բիֆահ վէ սաաաթէթը հալլէրինէ հասը ու թախսիս
էյլէմիշ օլան ֆէրիշթէսըֆաթ Բատիշահըմըղըն թէմատիի էյեամ
էօմը ու իզպալ վէ չէրէֆ վէ իճլալը միւլիւքեանէլէրի իչիւն
պօրճլու օլտուզլարը սուայի վաճիպ իւլ էտայը, Ճէնապը Աֆէր-
նէնտէյէ արզ ու թագտիմ էյլէտիքտէն սօնրա՝ էպիվէյն իլէ էվ-
լատ եէքտիկէրլէրինի տէրաղուշ վէ ահիպալա վէ թաալիւգաթ
տախի պիրպիրինին էյլէրինի թութարագ անասամիմ իւլպալ թէպ-
րիք վէ ըղհարը շատի վէ մէսար վէ թէճտիտի իիլաս վէ մու-
հապպէթ էյլէրլէր:

Սուլթանըմըզ՝ «ՍՈՒԼԹԱՆ ԱՊՏԻԻԼ-ՀԱՄԻՏ ԽԱՆ ՍԱՆԻ»
էֆէնտիմիզ, ալլ ու հիքմէթ, գուարէթ, նըսֆէթ, ատալէթ,
մէրհամէթ, ֆալիլէթ, սաթվէթ, ազամէթ վէլհասըլ պէշէրլէթ-
տէ միւմքիւն քեաֆֆէի էվսաֆ վէ խէսայիլը մէմտուհէի մաթ-
լուպէ վէ ֆէղայիլը մէրղուպէ իլէ մութթասըֆ պիր հիքիւմտա-
լը ղիշան օլուպ, գիմամը սալթանաթընը տէսթը հիքմէթէյ-
վէսթը միւլիւքեանէլէրինէ պտըզլարը տազիգատան իթիպարէն
վէտիյէի պարի օլան սալթանաթը մուաղզամալարընըն հէման
կյամար վէ ըսլահնա թէշէպպիւս պուլուրմուշար տըր:

Շէօյլէ քի, մէհաքիմը Աալիյէ վէ Շէրիյէյէ պիր թազըմ
ադսամ վէ չուուպաթ վէ ֆըզրաթ դամմ վէ իլալէսիյլէ, թէպա-
ասը գուլլարընըն հուգուզընը թասրիհ վէ թէէմին վէ մոհհաֆա-
ղա, վէ ումուրը նաֆատ հազընտա խէ հէր թարաֆտա միւ-
ճէտտէտէն չօսէ կօլլարը ինշա, վէ քէօյլիւ ֆուզարանըն իշթիյա-
ճաթը կէվմիյէլէրինի թէտարիք իտէպիլմէլէրի իչիւն միւթէատ-
սիտ չիֆթիքլէր վէ մէղըրալէր ինտաու պուլուրտըզլարը կիպի,
էհլի գիւրանըն էսպապը թաալիւշլէրինի թէէսիս պուլուրտըզ-
լարը Ջըրաաթ պանգասը վաուրթասըյլա թէէմին, վէ ումուրը
Մալիյէի պիր թարիզ վէ մէսլէքը սէլիմ թահթընա վազ իլէ,
վարիտաթը խազինէի սալթանաթլարընը թէղեիս վէ թէքսիւր,
վէ մէմալիքը մահրուսէթ իւլ մէսալիքը Շահանէլէրինին հէր թա-
րաֆընտա մէքթէպլէր քիւշաուրյլա միւսալի նազարլէ պազուր-
զը Իսլամ վէ Խրիսթիյան գուլարընըն էվտալարընը էնվարը
ֆինոււն վէ մէարիֆլէ թէնվիւր, վէ սօն տէֆա տախի տիլսիզ վէ

սաղըր էվլատը ֆուղարանն չիյմէթը մատրիֆտէն մահրում դալ-
մամալարը իչիւն պիր մէքթէպը ճէտիտ թէէսիս, վէ պիր թա-
զըմ աճէզէ վէ տիլէնճիլէրին սօզազ օրթալարընտա եիւզ իւս-
թիւնէ դալմամալարը իւչիւն պուշլարը պիր տարիւլ աճէզէ ին-
չասըլա հէր միլլէթ ու մէզհէպ ֆուղարասընն պիւա ֆարզ դա-
պուլ օլընմասընը էմր ու ֆէրման, վէ հիչ պիր մէմալիքը էճ-
նէպիլէտէ օլմասըղը հալտէ զիյրը ճէնահը միւսթէլզէմ իւլ ֆէլահը
սալթանաթը շէհինշահիլէրինտէ ասուտէնէչիւն իւմն վէ բիֆահ
օլան իւրիսթիյան թէպաասը դուլլարընն աղայիտը տինիյէ վէ մէզ
հէպիլէլէրինին սէրպէսթիի իճրասընը ֆէրման, վէ պու պապտէ
լութֆէն վէ մէրհամէթէն հէր պիրինէ իմթիյազաթը մախսու-
սէ ինայէթ պուլուրմըլար, վէ Բուսէլի տէմիր եօլընը էվրօ-
բա տէմիր եօլլարընա բապթ վէ իլսազ վէ Անատօլու զըթասընը
մուսթէլիֆ նօղթալարընա տէմիր եօլլար ֆէրչի, վէ ճուսուսը
զաֆէր նուսուսը Միւլիւքեանէլէրինի էսընա վէ թէնսիյաթը
ճէտիտէ իլէ թահքիմ, վէ Բայթիթիթըն հէր պիր նօղթասըն-
տա Տէրզօս սուսու իճրասըլա՝ սուսուզըզ պէլիլէսինին էօսիւ
ալընմասը, վէհասըլ ասըրլարա միւսթաճ օլուպ օն կէտի սէնէ
զարֆընտա իսթիհասլ պուլուրտըղլարը շու թարապըզաթը ա-
լիյէ վէ ֆուսուզաթը միւքէմմէլէյի էճնէպի էվրազ հալատիսի
տախի մէտհ ու սէնա իթմէքտէ տիրլէր

Ճէնասըլ իսիւտա՝ մէմալիքը մահրուսէթ իւլմէսալիքը Շա-
հանէլէրինի աֆաթը արզիյէ վէ սէմալիլէտէն մասուն պուլուր-
սուն. հէր հանիլը ճիհէթտէ պիր հարիզ վէ եախօտ սաիր ֆէլա-
քէթի թապիլիյէ զուհուրէ կէլտիկինտէ հէման մաանէն վէ մատ-
տէթէն լութֆ ու մուսլիէնէթը Միւլիւքտարիլէրինի պիտիլիզ
պուսուրարազ ֆէլէքզէտէկիանըն էմրը թէսէլի վէ իսթիբահաթ-
լարընա հիմմէթ պուլուրմագտա օլուպ, տէկիլ պու ապտի ա-
ճիլլէրի, միլիօնլար թէշքիլ իտէն թէպաա վէ զիյրի տէսթանը
այրը այրը հէր պիր ասարը մուհասինտիսարը իսիւրէվանէլէրի
իչիւն խամէրան օլսալար, լայըզըլա վէ թէմամիլիյէ զիքը ու
թատատէ մուզթէտիր տէյիլ տիրլէր

Իչթէ էյ Բատիշահ վէ Շէհինշահի ճիհան, պիր բէտէրին
էվլատընա օլան տըզգաթ ու ինթիմամընտան զիյատէ գայրըլպ
նիճէ նիճէ էլթաֆ վէ էշֆազը շամիլէթիւլ աֆազը Միւլիւքտա-
րիլէրինի իւզիլէրինտէն էքսիք իյլէմէյէն պէօյլէ պիր Բատիշահը
նատիր իւլ էմսալէ մալիք օլան պիւթիւն թէպաա վէ զիյրի տէս
թանըն դուլլարը պու կիւն սիրիշքը շատի վէ մէսար տէօքէլէք

ճիւղուսը միյաւմին մէնուսը Շէհրիյարիլէրինին օն էտիննճի տէշ-
րէի սէնէվիսինի թէպրիքլէ արզը ուսուտիյէթ խտէյօլլար:

Պիը քէրրէ միւսաատէի մէարիֆրիայէի Շահանլէրիյլէ
թահթը խտարէ վէ մէսուլիյէթը քէմթէրանէմտէ նէշը օլունմագ-
տա օլան վէ թարիխ վէ իւլում վէ ֆինուռն վէ էտէպիյաթտան
պահիս վէ ճիւմէի ասարը հիքմէթտիսարը Միւլիւքեանէլէրինի
միւվէրրիիս օլան Պասուկեր ըիտալէի մէվգութէսի տալիս ճիւլուսը
միյմէնէթմէնուսը Հիւմայունլարընը պա քէմալը հիւրմէթ վէ
թէվագի թէպրիք վէ արզը ուսուտիյէթը պիւղայէյէ իճթիսար,
վէ հէման ճէնապը Բապպը միւսթէան մէնպաը լութֆ վէ հի-
մէմ վէ սէպէպը սաատէթը ադվամ վէ իւմէմ օլան Շէվքէթլու
Բատիշանըմըգ Բատիշանը թէպաարէրվէր վէ Շէհինշանը մէրա-
հիւքիւսթէր, Սուլթան Սուլթան էստէլաթիյնի ճիւնան, ՍՈՒԼԹԱՆ
ԱՊՏԻԻԼ-ՀԱՄԻՏ ԽԱՆ ՍԱՆԻ Էֆէնաիմիզ հազրէթլէրինի, պա
քէմալը աֆիյէթ վէ իղպալ իլա ախըրիւլասար վէ էլտէվրան էրիքէ
բիրայի շէվքէթ վէ շան, վէ ումուրը մէհամը սալթանաթը Սէ-
նիյէլէրինէ մուվաֆֆաղիյէթը քեամիլէ վէ մուղահէրաթը սամէ-
տանիյէ ինայէթ վէ իհսան պուլուրտուն տուայի վաճիպիւլէտա-
սընը արզը աթըպէի բէրվէրտիկեար էյլէր:

Միւզտաա էյլէյէ Եէգտան Էօմր ու էյեամրն Էյ Շէհինշահի
նիհամ,

ձիւմիէ սաարգ գուլլարըն բուգուշէպ պէօյլէ օլույօր

սուա խան,

Սայէնտէ տիը օլտու պիւրիւն միւլֆ ու միլլէր մամուր

վէ տպատան

Պասուկեր սահիպի իմրիյաղի սէգա տըր իրսէ Ֆէտայի

նան:

Էրօհնի գալլօլէ Բալիբէգեանէնի Էստիպիլիտէն

Պասուկեր բիւսլէն Էլգոմլէն սահիպ իմիւլաղ

վէ Էստիպիլ Էստիպիլ

Շէհրիշան Յալալէ գալլէրի

ԹԱՐԳՄԱՆԻԶՔ

ԿՈՐԻԻՆ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ Ի ՎԻՐՍ

Կորին Ս. Մետրոպոլիտ Բաղմաթիւ աշակերտներէն էր եւ եպիսկոպոս Վրաց: Իւր անձին վրայ տեղեկութիւններ կու տայ Մետրոպոլիտ վարուց պատմութեան մէջ, առանց յիշատակելու իւր եպիսկոպոսական աթոռոյն անունը: Այս գրութիւնէ գիտենք թէ Կորին եպիսկոպոս ժողովքէն քանի մը տարի յառաջ Կ. Պոլիս ճանապարհորդած է ուր երկար տարիներ յռնական մատենից թարգմանութեան կը զբաղէր: Կորեան մահուան տարին անտոյգ է:

Տարակոյտ չկայ թէ Կորինն (1) ալ հինգերորդ դարու թարգմանութեանց մէջ մեծ մասն ունի, ի վերայ այսր ամենայնի յայտնի եղանակաւ նշանակեալ չեն իւր թարգմանութիւնք: Միայն գրութիւն մը Կորեան անուամբ հասած է մեր ձեռքը — Պարմենիան վարուց և մահուան սրբոյն Մետրոպոլիտ:

Կորեան վկայարանութիւնն, արժանի յիշատակարան մեծաբանաց եւ երախտագիրութեան առ իւր ոիրելի վարդապետն, զրուած է գրաւիչ խոսքիւ եւ հռանդետմբ, դասական ոճով, ազատ հելլենարանութենէ. սակայն եւ այնպէս թարգմանութեան համար ոչ սովաւ զժուարութիւններ ունի: Մեր նախնեաց քով մատենող ի մեծ պատուի եւ ճոխութեան էր, Ղազար Փարպեցի, որ հինգերորդ կամ վեցերորդ դարու մէջ կը մատենագրէր, մեծաւ զովութեամբ կը յիշատակէ գրութիւնս:

Կորեան պատմութիւնն երկու զլիաւոր մասանց կը բաժ-

---

(1) Ուսումնասիրումներն իբրեւ ողբեր գործածած են+ Nirschl, Handbuch der Patrologie, որան կարծեաց հետեւած են+ և որեւէն որեւէն իւրեմանած իսկ:

նուր. 1. Հմարից յառաջանն, յորում հեղինակը կ'արդարացնէ իւր ձեռնարկութիւնը եւ 2. քան վկայաբանութիւն:

Յառաջաբանն այնու մանաւանդ նշանաւոր է որ չգիտեր Ժոյն հայերէն լեզուս գտնուած Պաւղոսի Առաքելոյն առ Կորնթացիս երրորդ թղթոյն անվաւերական ըլլալը (apokriphen): Կորին կ'ըսէ «(Այլ) սրբոյն Պաւղոսի շրէտասանէտմբէ քիւնիւ պատմէ զիւր առաքելակիցս» եւայլն. (Անդ. է. 5):

Գրութեան տարին հարկ է 445-451 մէջ ընդունիլ: 445 էն յառաջ գրուած չկրնար ըլլալ, վասն զի կը պատմէ թէ ինչպէս Մեսրոպայ մահուընէ երեք տարի վերջ Վահան Ամատունեաց Մեսրոպայ գերեզմանի վրայ Եկեղեցի կառուցանել տուած եւ ինքն իսկ ոչ շատ ժամանակ վերջ հոն մեռած եւ թաղուած է: Ոչ ալ 451 էն վերջ, վասն զի ի սկզբան անդ Կորին կ'ըսէ թէ ինչպէս «Եկեալ հասանէր առ իս հրաման առն միոյ պատուականի Յովսէփ կոչեցելոյ աշակերտի առն այնորիկ» Մեսրոպայ վարուց պատմութիւնը գրելու համար: Այս պատուական այրն անտարակոյս Մեսրոպայ աշակերտն ու նորին անմիջական յաջորդն Յովսէփ (1) Ա. կաթողիկոսն է: Արդ Յովսէփ 451ին Յազկերտայ, Պարսից թագաւորին յարուցած հալածման ժամանակ բռնուեցաւ եւ Պարսկաստան տարուեցաւ, ուր այլոց հետ մարտիրոսական մահուամբ կնքեց իւր մահկանացուն:

Մատենան քննադատական տեսութեանց նկատմամբ բազմաթիւ դժուարութիւններ կ'ընծայէ: Գրոցս կրկին ձեռագիրեր կան, մին համառօտ եւ միւսն ընդարձակ: Վերջինս հրատարակուեցաւ ի Վենետիկ 1833ին, առաջինը 1851ին, դարձեալ ի Վենետիկ:

Համառօտը քան ընդարձակը նախադատիւ կը համարի Վիկտոր Լանկլուա (2) առանց իր պատճառաբանութիւնը պարզելու. նմանապէս Մ. Էմին իր թարգմանութեանը համար համառօտին հետեւած է: Մենք Լանկլուայի եւ Էմինի կարծիքը

(1) Թէ Յովսէփ վարդապետ էր հասարական պարտաւան լինելու հար պալ, վասնզի որոշ եղանակա գրութիւն Յովսէփայ վարդապետ ըլլալը: Սորոք է որ Բեր պարսկերաց Դէջ յայտմանն անթաքանութիւն կայ, զի սման էպիսկոպոս կ'ըսեն Բնիդէտ այլ վարդապետ:

(2) Collec. des hist. anc, A mod, Paris 1869, t. II page 4.

չենք կրնար ընդունիլ. (1) համառօտը Սրբոց վարուց փոքր վը-
կայաբանութիւն մըն է, յորում պատմական ատաղձը կամ ինչ
որ զիւրըմբռնելի էր, պարզապէս յապաւեալ են եւ նոյն խոկ
ընազիրը, զլսաւորաբար այն տեղերն որ Մովսէսի Խորենացւոյ
պատմութեան հետ անմիաբան էր, զիտմամբ աղաւաղեալ է: (2)
Հայ նշանագրոց զիւտին եւ այլ անմիջական իրաց պատմու-
թիւնը գրեթէ բառ առ բառ Խորենացիէն ընդօրինակուած է:

Միւս զժուարութիւնն է Ագաթանգեղոսի եւ Փաւստոսի
Բիւզանդացւոյ պատմութեանց հետ ունեցած պատմական ա-
ղերսը: Կորեան մատենական մէջ կը գտնուին այնպիսի տողեր որ
համարեա թէ բոլորովին բառ առ բառ Բիւզանդացւոյ եւ զլսա-
ւորաբար Ագաթանգեղոսի քով կը գտնուին. այս կէտս կրնայ
ամենայն իրաւամբ դմել համոզել թէ Կորիւն այս գործոց բուն
նախնական յունական ընազիրները (Abfassung) առաջի աչաց
ունէր եւ անոնց թարգմանիչն եղած ըլլայ: Այս կասկածն դոնէ
Փաւստոսի նկատմամբ մերժելի չէ, վասն զի Կորիւն եթէ ոչ
թարգմանիչ զոնեա Փաւստոսի աշխատակիցը կրնայ ըլլալ: Սա-
կայն մեր առաջիկայ խնդրոյն նկատմամբ պէտք ենք Փաւստոսի
եւ Ագաթանգեղոսի մէջ գտնուած տարբերութիւնները զանա-
զանել: Փաւստոսի հետեւող եւ նմանող է նաեւ Կորիւն. միշտ
ծայրայեղ եւ միշտ ալ չափազանցող է. զՄեսրոպ կը համեմատէ
Յակոբ Մծննացւոյն հետ: Մեսրոպ ընդ ընկերակցութեամբ Մովսէսի
Սինայի լեռնէն վար կ'իջնար (3), Տարբեր խնդիր է Ագաթանգեղոսի
կամ «Ագանթանգեղոս պարտաւեան հեղինակն» (4) որուն նկատ-
մամբ Կորիւն սկզբնաղիրը (Original) է. Կուտլմիս բաղմաթիւ

(1) Ինչպէս այս մասին, նայեալս ուրիշ հորժեաց երաշխաւորու-
թեանը Nirschlէ վրայ կը ծնայ, որուն հետեւած էն:

(2) Auf grund der lesstere interpolirte.

(3) Կորեան, հրատ, 1833, էր 11. Փաւստոս Պարտաւեան III. 10 :
Յայտնապէս Յակոբայ Մծննացւոյն, որ Փաւստոսի քով Աբարապ լեռնէն
վար կ'իջնայ, կը յարմարէր համեմարտութեան քան Մեսրոպայ, որ առ
Կորեան Մեջմեքէտէ եր կը դառնար:

(4) Ագանթանգեղոսի վրայ բաղմաթիւ օրար և աղագայն հեղինակ
գրած էն. այսպէս Agathangelus, herausgegeben von Paul de
Lagarde, Göttingen, 1887. Die Akten Gregors von Theolo-

օրինակօք եւ ջախջախիչ փաստիւք ու ցուցմամբ կը հաստատէ: (1)

Իբրեւ նմոյշ Կորեան պատմագրութեան կը դնենք հետեւեալ հատածներս, որոնց երկրորդն նշանաւոր է իր հին հայկական Եկեղեցւոյ հիւանդաց իւղին նկատմամբ վկայութեամբը:

1. Մեարդայ առաւելեան գործունէութիւնը:

«Եւ այնպէս զամենայն կողմանս Հայոց, Վրաց եւ Աղուանից «զամենայն ժամանակս կինաց իւրոց, զամառն եւ զձմեռն զտիւ «եւ զգիշեր՝ անլիներ եւ առանց յապաղելոյ իսկ, իւրով աւետա- «բանական եւ ողջապատում դնացիւքն՝ առաջի թագաւորաց եւ «իշխանաց, եւ ամենայն հեթանոսաց եւ անընդդիմակաց ի հա- «կառակորդաց զամենափրկչին Յիսուսի անուն կրեաց յանձին: «Եւ զամենայն ողի քրիստոսազգեստ եւ հոգեղէն վառեաց, եւ «բազում բանդականաց եւ կալանաւորաց եւ տագնապիւղոց ի «բռնաւորաց թողութիւն արարեալ կորզեալ զնոսա անաւոր զօ- «րութեամբն Քրիստոսի: Եւ բազում մուրհակս անիրաւութեան «պատառեաց, եւ բազում ողաւորաց եւ կարճամտելոց՝ մխիթա- «բանս վարդապետութեամբն զակնկալ յուսոյն ըստ յայտնու- «թեան փառաց մեծին Աստուծոյ Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիս- «տոսի նօթճեաց, եւ զամենայն միանգամայն յաստուածապաշտու- «թեան պայման անդ փոխեաց»: Անդ. եր 22.

2. Մահ Սահակայ Կաթողիկոսին (390-440):

«Յեւ այնորիկ զէսլ լինէր նովին ճշմարտութեամբ երանել- «ւոյն Սահակայ լլցեալ աւուրբք երկայն ժամանակօք, եւ վայել- «չացեալ աստուածաբեր պողոյն բարութեամբք, յառաջնումն ամի «Յազկերտի ոլղւոյ Վռամայ՝ թագաւորի կացելոյ ի Պարսից աշ- «խարհին, ի Բազրաւանդ գաւառի՝ ի զիւղ Բլրոցաց, ի կատարել

gische Literaturzeitung herausg. von Ad. Harnach, Leipzig, 1888 (XIII). No. 14. S. 355-357. C. F. Neumann, Versuch einer geschichte der armenischen Literatur, Leipzig, 1836, S. 18: Իսկ ազգայնոց յիշ եւ պիտի յիշարակեմ ի՞մ հօտո Վարդապետ յոյժ հմարելոյ գրութիւնն, որ Ագաթանգեղոս գրոյ լրաց յիշ լոյս սփռեց, Հ, Յակոբոս Տաղեան, Ագաթանգեղոս աւ Դեորդայ ասորի Եպիսկոպոսն եւ Ոսկանապետութիւն:

(1) Zeitschrift, d, d, morg, Ges. Bd. 31 («Agathangelos») Ս. 24 ff. գրոյ: Վիեննա 1891:

«ամսեանն Նաւասարդ, որպէս եւ զօր ծննդեան երանելոյն յիշէին, յերկրորդ ժամու աւուրն, ի պաշտօնն անուշադոր խաղն «հանդերձ ասորւածահաճոյ աղջիկ»՝ ծերունւոյն ի Քրիստոս աւանդեալ, Հայեցեալ ի մարդարէին որ ասէր «ի ձեռս քո յանձն առնեմ զհոգի իմ» եւ Ստեփանոսի երանելոյ որ ասէր «Տէր Յիսուս, ընկալ զհոգի իմ»:

«Ըստնմին օրինակի՝ եւ Նորա աստպարեալ զանձն եւ զմնացեալս՝ ամենապահ չնորհացն Աստուծոյ, զոր եւ առեալ վաղվադակի ամենայն հանդերձելովք, ձեռնասուն աստուածասէր պաշտօնէիցն իւրոց, որոց զլսաւորին Երեմիա անուն ճանաչէր, այր «սուրբ եւ բարեպաշտօն, հանդերձ աստուածասէր իշխանակնաւ միով, որ անուանեալ կոչէր Դուստ, որ էր կին Վարդանայ, զոր «ի վերնոյն յիշեցաք, եւ բազում ամբօխից սրբոց ժողովոց, բարձեալ զսուրբն սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ եւ հոգեւոր բարբառով, յետ սակաւ ինչ աւուրց ընդ տիւ եւ ընդ գիշեր ի Տաբօն հասուցանէին, մինչ ի բուն իսկ զիւզն յԱշտիշատ: Եւ անդ «ի մարտիրոսական խորանին յարկեղ սրբոցն, հանդերձ ամենայն անուշահոտ խնկօք եղեալ եւ կնքեալ քրիստոսադրոշմ կնքովն «եւ զօրինաւոր յիշատակն ի վերայ կատարեալ, այնուհետեւ իւրաքանչիւրն դառնային: Որոց եւ նոյնպէս ամի ամի գումարելովք «ի նոյն ամսեան՝ զնոյն յիշատակն տօնախմբին»: Անդ. Եր. 25-26.

Հրապարակութեան. Վենետիկ 1833. Մասն առաջին 1-29 կորիւն վարդապետի, Մամբրէի վերծանողին եւ Դաւթի անյաղթի մատենագրութիւնք: Երկրորդն (համառօտն ու աղաւաղեալը) ի լոյս եկաւ Վենետիկ յամին 1854 այսու վերնագրաւ «Պատմութիւն վարուց Սրբոցն Մեսրոպայ եւ Նեղիշէի» որ Սոփերք հայկականաց մետասաներորդ հատորը կը կացուցանէ: Թարգմանութեան. Գերմաներէն Dr-B. Vette, Tubingen 1341. Գաղղիերէն Մ. Էմին. Coll. des histor. anc. A moder, t. II. Paris 1869, S. 9-16: Այս երկու թարգմանութեանցս եւ ոչ մին կատարեալ է. Գերմաներէնը չունի յառաջաբանք. իսկ Գաղղիական թարգմանութիւնը համառօտ հրատարակութենէ եղած է (1):

Թ. Յ. ԱԼԱՆ

Մեր արհեստագրը Schmied Grundlinien der Patrologie արհ.

ԺԱՆՍԵՆ (JANSSEN)

Քրիստոսական պատմութիւնը կորուստ մ'եւս ունեցաւ յանձին այն մեծ գերմանացի գիտնականին, որ Հայոցս անձանօթ է։—Պատմութեան տարեգրոց մէջ, Ժանսէն այսուհետեւ պիտի դասուի Բոսիւէի, Մէլլէրի եւ Թէնի հետ, որոնց հսկայադործ աշխատասիրութիւնները մեզմէ չատերուոն անմաւաչելի է։ Պատկերիս ընթերցողք պիտի չզարմանան եթէ մինք եւս յուշոյ եւ զարմանաց գրադատական էջ մը նուիրենք պատմական գիտութեան մեծ Մշակին, որուն վճիռներն իբրեւ պատգամ ընդունած է գիտականն Եւրոպա։

Ժանսէն այն եկեղեցական Հարց դասէն է, որ գիտցած են այս վիճակին եւ կոչման իրենց ընձեռած առիթներէն օգտուիլ եւ տեսականը դործնականին հետ սքանչելապէս միացունել։

Իբրեւ քրիստոս-Պատմաբան Ժանսէն այնու մանաւանդ անհատանելի է, որ գիտցած է իւր զրուածոց մէջ առաթուր ոտնակոխ ընել անձնականութեան դժուծ ինդիւրներն։ Ինքն ի սէր քրիստոսութեան սուսնց սկսածիւր միտէն, իմաստունէն, սղէտէն եւ ժողովրդեան նախապաշարումէն, խարաղանած է անխտիր եւ մերկապարանոց ազտատուէ մին անձինքն ու այն տեսութիւններն, որոնց ոչ ստուգութեանը համոզուած էր պատմական անսխտելի փաստիւք։ Ժանսէն իր քրիստոսական գրութեանց մէջ ի հանդէս կ'ածէր այրական ջղոտ ոգի եւ կորով մը, եւ այնպիսի բուռն եւ տաքուկ վէճեր եւ պատճառաբանութիւն։

Էլ գրէ Կորեան ժրայ. գլուխ մը միայն նուերած է հայ եկեղեցւոյ հայրապետաց (Երեւ 98-99) յորո՞՞մ էլ յիշէ Վիտորու, Վիշէի եւ Վիշէի այն ալ յոյժ համառօտ և անկարար։ Schmied մեր հայրապետաց ժրայ գրած ժամանակ տառքի ալաց ունէր ՎNirschl որո՞ւն կարծեաց լաւագուտ հանդիսացած էն + ուսումնասիրութեան մէջ որեւ գլուխ 239-241. 243-244. 248-250։

ներ, որոնք չունէին լրացրաց յատուկ այն թթու լեզին, որ անհամ է եւ վիրաւորիչ: Իրեն իտէալական պատճառաբանութեանը ներքեւ որ եւ է ընդդիմադիր հակառակաօսն կը շանթահարուէր եւ լիովին կը համոզուէր: Այսպէս Ժանսէնի զուէն գործոցն է *Histoire des Variations du protestantisme* անուն մատեանն ուր խորթախանց մտաց եւ անհաւասարելի հանճարի մ'ամբողջ ծիւրը կը ծլին եւ կը ծաղկին. իւր *Histoire du Peuple allemand*, Ժեղարէն մինչեւ ԺԶ, հրաշալիք մըն է եւ գերման գիտութեան համար դարագլուխ. այս այն մատեանն է, որ գերմանացոց եւեթ յատուկ պաղարիւնութեամբ, գիտութեամբ եւ անկողմնակալ գիտութեամբ զրուած է եւ կը հաւասարի Մէօլէրի *Symbolique* անուն երկասիրութեան: Ժանսէն *anima candida* մըն է, ինչպէս անուանած է զինքն Պիոս Թ. բարեպաշտ եւ մեղրաշուրթն քահանայ մ'որ համակ իտէալականութիւն կը ներշնչէր, վեհ եւ ազնիւ ներդործութեամբ գեղուն թաթաղուն սիրտ մ'որ զիտէ միացընել յանձին իւրում սրտի եւ հողոյ գովելի բարեմասնութիւնը հանճարի եւ ուսումնականի յատկութեանցը հետ:

Մէօլէր եւ Ժանսէն այս դարուս մէջ գիտութեան Բրուտոսներն էին, այս երկու գերմանացի ուսումնականներս չեմ գիտեր ինչպիսի ելեկտրացողիչ բան մ'ունին, որ ամէն տեղ եւ ամէն վայրկեան կը յիշեցընեն մեզի նման անգէտ էակացս ստորնութիւնը, ոչ ապաքէն մեր սիրտն այս համոզումս տաննալով կը համակի անծայր ախրութեամբ: Մի սիրտ մի ոգի եւ հաւասար գիտութիւն ունէին այս երկու ամուրք. իրենց գիտութիւնն, իրենց ողին եւ իրենց սիրտն ի մի ձուլուած էին եւ կը կազմէին այն հրաշալի վառարանն, որ կը ջեռուցանէ եւ կենսական ոյժով վեր ի վայր կը յեղաշրջէ զամենքն որ իրենց մօտենան, այն կը լուսաւորէ եւ միանգամայն կը ջեռուցանէ. *Lucens et ardens*, ինչպէս կ'ըսէին զողոր եւ վեհիմաստ բանիւք, մեր միջին դարու գիտունք:

Մ. Մէօլէր վերանորոգեց ուղղափառ աստուածախօսութիւնն ի գերմանիա. իտէալական աստուածաբանութեան դպրոցի մը հիմնադիրն եղաւ. իսկ Ժանսէն վերանորոգեց քննադատական պատմագրութիւնը: Այս տէսակէտովս Ժանսէնը կրնանք նկատել իրեւ ուղղափառ-գերմանացի Թէնն իր ազդակցաց: Նթէ ի դադրիս նիւթապաշտ գրականութիւնը վեր ի վայր չըջեց դադրիական յեղաշրջութեան պատմութիւնը, Ժանսէն վերանորո-

գութեան մեղամաղձիկ անցից մէջ ուղեյ գտնել գերմանական բողոքականութեան անցեալն ու ներկայն: Ուրեմն Մէօլէր եւ Ժանսէն են երկու մտաւոր հանճարակից մեղամարտիկներ որոնք յաճախագոյն իրարու կը բաղխին այս մտտամբ գերբնային եւ մարդկային գիտութեան բեւեռաց վրայ:

Մին անտոտուած, միւսն ջերմ հաւատացեալ, մին սկեպտիկեան եւ անզգայ, միւսն եռանդուն ուղղափառ, որ իւր հանճարն, միտքն ու գրիչն կը նուիրէ բարձր խաչալականութեան եւ դատի մը: Ներկուքն ալ ծանրախոհ, արդարադատ, ազատ կանխակալ կարծիքներէն, մի եւ նոյն եռանդով վառեալ, եւ մի եւ նոյն ջրոյ ծարաւի—Երբ որ 1875ին հրատարակութեամբ ի յոյս կ'ընծայուէր առաջին հատորն *Histoire du Peuple allemand*, մեծ ազմուկ յարոյց: Իւրաքանչիւր ոք օր յառաջ կ'ուղէր ընթեռնուլ մատենան, որ զրուած է զարդարուն ոճով, դաղլիսական վառվառն թափով, յունական բանաստեղծութեամբ, հռոմէական անկառառ սպառգամախօսութեամբ եւ գերմանական խորունկ փիլիսոփայութեամբ: Մատենանք արդէն ի վեր կը հանէր այն յեղաշրջութիւններն որ պիտի կատարուէին յընթաց ժամանակաց եւրոպական բարեկիրթ ազգաց մէջ. մատնանիչ կ'ընէր այն արդեւորներն, որոնց պիտի բախէր եւ բախի ուղղափառութիւնը եւ վերջապէս ի յայտ ածեց այն խորխորատուն, ուր արդեամբ իսկ զլոտրեցաւ Ներոպան, որուն չօչափելի օրինակներն աչաց առջեւն է: Այս առաջին հատորը զուիւ-գործոցի մը յատկութիւնն ունի, զոր յօրինելու համար արուեստաւորը իւր հոգւոյն ամբողջ էութեամբն աշխատած է, կը նմանի այն արձանագործին, որ իւր շինելիք արձանին մէն մի մասունքը կը մրձահարէ սիրոյ բռնն ներգործութեանց բռնան ներքեւ անցայտացած եւ զգայազիրի. իւր մտաց խաչալականն է այդ արձանը, որուն վրայ կը կեդրոնացնէ Benvenuto Cellini ի հրէշածին գաղափարները Michel-Angeloի անսահման վէտ վէտ սիրոյ ներգործութեանց հետ:—Մատենին հրատարակումը յեղափոխեց միտքերն. գերմանացի ուղղափառք կաղլուրուեցան, զօրացան, յաղթանակեցին եւ ազատութեան օգը լիաթուք չնչեցին:

Մենք Հայքս չ'ունինք գաղափար թէ ինչպէս մատենական մը հրատարակութիւնը կարենայ վեր ի վայր շրջիլ միտքերն, վասն զի համարեա թէ ոչինչ տեղեկութիւն ունինք թէ ինչպիսի անյաղթելի ժողովրդական նախադաշարմանց հետ գործ ունի գերմանիոյ մէջ եկեղեցին:

Ֆրանզֆորդցի ականաւոր զիտնականս զատական պատմական աւանդութեան հետ պաշտօնապէս կը խղէր ամէն կապանքը:—Կը յիշենք Գաղղիոյ Լուդովիկոս Ժ.Ն.ին այն նշանակալից վճիռը որ Շալոպրիանի չեմ գիտեր որ երկասիրութեան առթիւ ըսած է թէ «մատնանդ յաչս իմ բանակի մը զօրութիւնն ու ոյժն ունի»։ արդ ժանսէնի երկասիրութիւնն ալ Եկեղեցւոյ եւ Պատմութեան համար բանակէ մ'աւելի զօրութիւն ու ոյժ ունի, այսինքն՝ ճշմարտութեան եւ արդարութեան զօրութիւնն ու ոյժը։

M. Boehmert, որ ժանսէնէն յառաջ Ֆրանզֆորդի համալսարանի ուսուցիչն էր, սովորութիւն ունէր ըսելու Քահանայապետական Նուիրապետութեան եւ Եկեղեցւոյ համար, թէ «Երէնց Գոյութեան սկզբնապարձաւն առէնն աւելի կարէցոցէլ պարճական փառքերէլ իշխոյց»։ Իւր հետեւորդն այս վճիռն ստուգութիւնը ցուցուց. վճիռ մ'որ մանաւանդ բողոքական անկողմնակալ զիտական անձնաւորութիւնէ տրուած ըլլալուն նշանականութիւնէ եւ կարեւորութիւնէ զուրկ չէ։ Այս վճիռն ապացուցանելու համար ժանսէն երկասիրեց այն մատենը, որ այնպէս մեծ արձագանդ ունեցաւ զերմանիոյ մէկ ծայրէն մինչեւ միւս ծայրը։ Զարմանալի չէ եթէ բողոքականութիւնն այսու մեծ եւ խորունկ վէրք մ'ընդունէր. զարմանալի չէ եթէ Գերմանիայի չորս կողմէն հետզհետէ յաջորդէին հենգնական գրութիւնք։ Վեհոգի զիտական պարզուկ Քահանայն չխռովեցաւ եւ չըքանեց իր առպարէզը։ Իւր հմտալից պատասխաններն կրնանք նկատել իբրեւ օրինակներ քննադատական վիճաբանութեանց, որոնց մէջ չենք գտներ ամենադոյզն ակնարկութիւն ընդդէմ անձնականութեան, վիրաւորիչ նախադասութիւնք եւ զայրալից ու կծու յանդիմանութիւնք, որ այնպէս սովորական է մերոնց։

Այլ արի՛ տես որ այս հսկայ պատմական երկասիրութիւնս թերի մնացած է. ոչ ոք կրնայ այս թերին ընուլ, եթէ ոչ M. Pastor կամ իւր ձեռաստուն աշակերտներէն մին։ Ժանսէն ալ բախտակից եղաւ զիտական անձնաւորութեանց մեծագոյն մասին վիճակին, փառաց եւ համբաւոյ ովսանայից, որուն ամէնէն աւելի փայլուն չըջանակին մէջ կը կրէ ընդդէմ մահկանացուացս արուած վճիռն հետեւութիւնը։ Կը վախճանի իբրեւ երկրորդ Անսելմոս մը, իւր զիտական խուզարկութեանց եռանդուն ժամանակամիջոցին մէջ։ Սրբոյն Թովմայու այս եռանդուն հերոսն, կանխազգաց իւր մօտալուտ մահուան, չէր կրնար իւր

կրծոց մէջ խզկել քաղցր բողոքոյ ձայն մը: Սովորութիւն ունէր ըսելու թէ յաջողած էր գտնելու տմէնէն զօրաւոր եւ անվիճելի փաստ մը հողւոյ անմահութեան նկատմամբ, եւ կը յաւելոյր հրեշտականման քաղցրութեամբ մը. «ո՛րդիտէ, արդեօք ինձմէ վերջ պիտի յաջողին գտնելու այս փաստը»: Այս խօսքն իբրեւ ի հայելւոյ կը ցուցնէ մեզի իւր հողւոյն տրամադրութիւնները: Այո՛ ժանսէն իրաւունք ունէր այս բողոքն ընելու, վասն զի միայն Աստուած զիտէ թէ ե՞րբ, ո՞վ եւ ի՞նչպիսի միջոցներով պիտի գտնուի այս փաստն, զոր մահը իւր վերսրկուին մէջ ծալած թռոյց մեղմէ անեղրութեան մեծ վիհին խաւարութեան մէջ թաղելու համար:

Բայց պէտք չէ վհալիլ, գիտութիւնը մեծաքայլ կը յառաջէ եւ հանապազօր կը տեսնենք որ կը ծնանին մի քան զմիւսն զիտական վսեմ, բարձրաթռիչ եւ խորիմաստ հանճարներ:

Այս մեծ գերմանացի գիտնականիս յաջողութեան մեծապէս նուազատեղ Լեւոն ԺԳ. յիսուն տարեաց մէջ Քահանայապետիս ընձեռած նպաստամատոյց օգնութեանց չնորհիւր ժանսէնի հարթեցնան ամէն դժուարութիւնք եւ Վատիկանի մատենադարաններուն դռներն իրեն տուէր բացուեցան: Renan իւր բազմաթիւ ճառերուն միոյն մէջ կը նախանձի այն զիտոց որ թուականէս դար մը վերջ լոյս պիտի տեսնեն: Ստուգիւ ինչպիսի զիտոց եւ յառաջագիմութեանց հանդիսատես պիտի չըլլան ապագայ սերունդը: Բայց Եկեղեցին կը յառաջէ զլուին ի վեր տարեաց երկարատեւ յառաջընթացութեան մէջ. յառաջագիմութեան այն մեծ ուղիւնոսին մէջ Եկեղեցին կը նստարկէ՝ յաղթութեան զրօշակներն պարզած՝ դէսլ ի այն նորագիւտ երկիրներն, ուր մտաւորական հորիզոնն առաւել կապուտագոյն, ծիծաղադէմ եւ խաղաղ է: Այն օր որ Եկեղեցին հասնի այս երկիրը, պիտի յաղթութեան փողերն հնչեցնէ եւ ալ այնուհետեւ իւր վերանորոգիչ հողին պիտի թազաւորէ ամէնուն վրայ բացարձակաբար:

Ժանսէն զրած է բազմաթիւ քննադատական տեսութիւններ Կէօթէի, Շիլլէրի, Պէօմէրի, Շգօլպէրկի վրայ. յօրինած է Երեսնից եւ զաղղիական պատերազմաց, Լեհիստանի, Վալլէնշդայնի պատմութիւնները: Այս ամէն մատենից մէջ կը տեսնուի խորունկ գերմանական քննադատութեան ողին, զարդարուն ոճ. բայց եւ այնպէս չոր ու ցամաք, ձանձրացուցիչ եւ միօրինակեալ շաբաղասութիւն մը, որ կը յոգնեցնէ ընթերցողին միտքը:

Լեւոն ԺԳ. կը սիրէր զԺանսէն, տասուերկու տարի յառաջ

կ'ուզէր զինքն պատուել եկեղեցական պատուովք, որով եւ բնակութիւն հաստատել տալ Հոռոմ, այն իտալական մեղի ու հեշտաբոյր ատենղազարդ վճիտ կապուտաւոյն երկնականաբլին ներքեւ ուր մարդս կը թուլանայ: (1) Այդ օրն ու ջուրը Լիզուրկոսի խոտակեաց զաւակաց անյարմար է: Գիտական ժանտէն կ'երկնչէր որ մի՛ դուցէ թուլանայ եւ չկարենայ աւարտել իւր երկասիրութիւնը. մենակեացի մը նման ինքզինքն բոլորով սրտիւ նուիրած էր իւր գաղափարականին:—Արդ հանգիւր այլեւս. հանգիւր խաղաղութեամբ քու սիրած հողիդ մէջ, ո՛վ ժանտէն, ընտրեցիր այնպիսի ասպարէզ մ'որ մեծամեծ գործոց պատճառ եղար. գտար պատմութեան մոռացման դատապարտեալ ճշմարտութիւնները, որով պաշտպանեցիր Եկեղեցին, քու մայրդ, որ զքեզ ծնաւ եւ սնոցց:

Քու զերդ, ո՛վ անմահդ ժանտէն, այն սակաւուց զերն է, որ զիտեն իրենք զիրենք նուիրել ճշմարտին, Բարոյն եւ Բեղիցիին:

ՅՈՎՀ. Յ. ԱԼԱՆ

---

(1) Թուրքական եւ մեղիական ու այնչափ կենայի որչափ անհայտից անյնական կրթական եւ արտադրութեանց արդիւնք է, զոր յօրհանգիստին չկրնար անգիտանալ, ինչպէս եւ զՀոռոմ Կոստան չլուսայ, զի Հոռոմ Բարդուղիմէական եւ Կեղեցական առաքելական կենդանի եւ Բոյնն է: (Խ. Պատկեր):

ՊԱՏԿԵՐ տասն է հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի:

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար . . . . . 40 դահեկան
Գաւառաց եւ օտար Երկիրներու համար
քղրատարի ծախքն ի միասին հաշուելով 50 « «

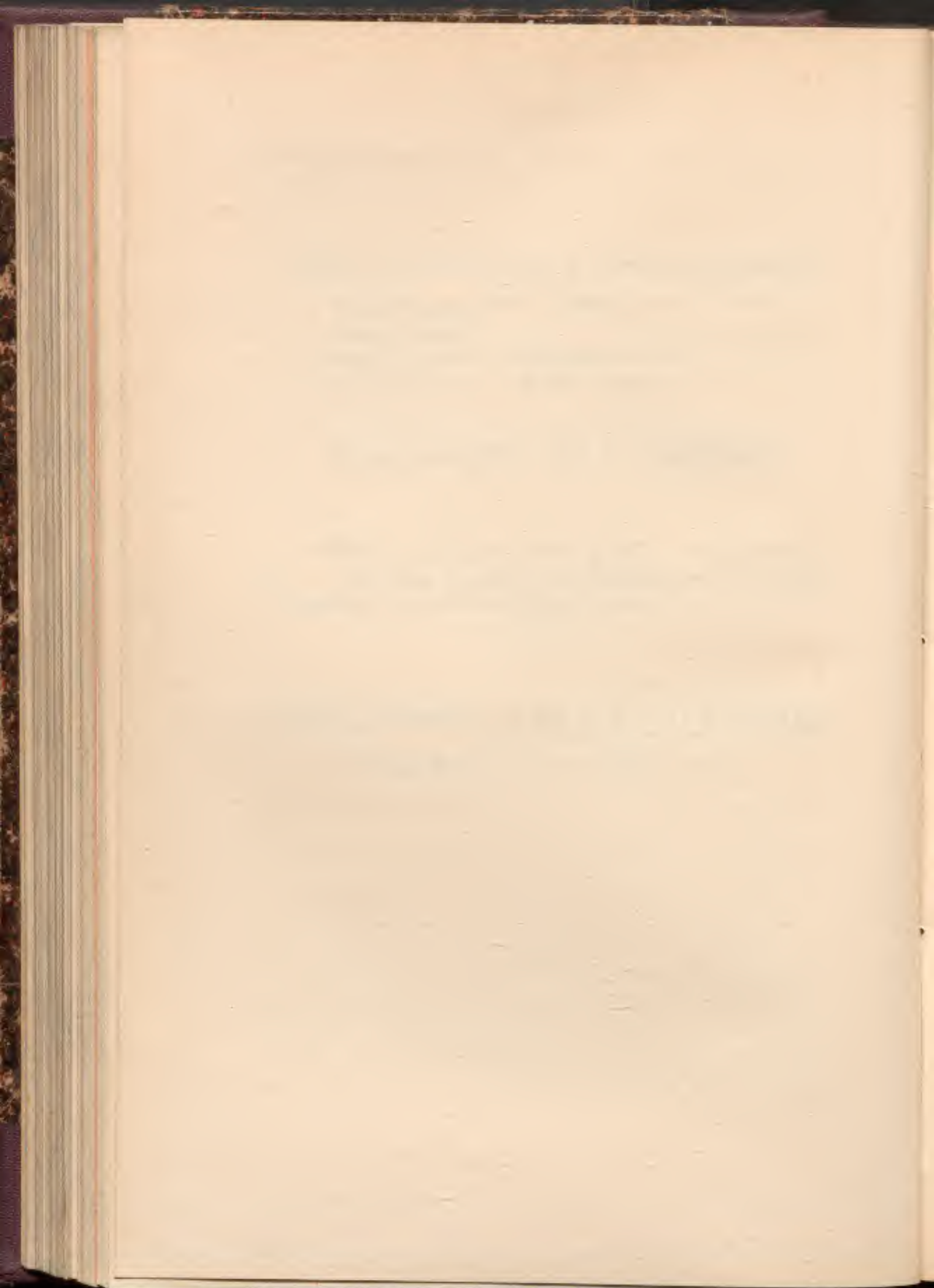
Խառաքանչիւր թիւ 2 դահեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերա , Եեշիլ փողոց
Թիւ 1 , ուր պէտք է դիմել բաժանորդագրութեան եւ թերթին
վերաբերեալ այլ ամենայն խնդրոց համար :

RÉDACTION DU BADGUERE

Constantinople, Péra, rue YÈCHIL N ° 1

مهام سلطنت سنیہ لرینہ موفقیت کاملہ ومظاہرت صمدانیہ عنایت
واحسان بیورسون دعای واجب الاداسنی عرض عتبہ پروردکارایلر

«مزداد ایلیمه یزدان عمر وایامک ای شهنشاه جهان»
«جمله صادق قوللرک روزوشب بویله اولیور دعاخوان»
«سایه کده در اولدی بتون ملک وملت معمور و آبادان»
«بادکر صاحب امتیازی سزادر ایتسه فدای جان»

ارمنی قنولک بطریقخانه سی کاتبلرندن
بادکر رساله موقوتہ سی صاحب امتیاز

ومدیر مسئولی

شهریان اوسپ قوللری

سائر بر فلاکت طبعیه ظهوره کلدیکنده همان معناً و مادهً لطف و معاد-
ونت ملکداریلرینی بیدریغ بیوره رق فلکز دکاک امر تسلی واسترا-
حتلرینه همت بیور مقده اولوب دکل بو عبد عاجز لری ملیونلر تشکیل
ایدن تبعه وزیر دستانی آری آری هر بر اثار محاسن دثار خسروا-
نه لری ایچون خامه ران اولسه لر لایقیله و تمامیه ذکر و تعداده مقتدر
دکلدر لر .

اشته ای پادشاه و شهنشاه جهان ! بر پدرک اولادینه اولان دقت
واهتمامندن زیاده قایلر یلوب نیجه نیجه الطاف و اشفاق شامله الافاق
ملکداریلرینی اوزر لرندن اکسبک ایلمیان بویله بر پادشاه نادر الامثاله
مالک اولان بتون تبعه وزیر دستان قوللری بوکون سر شک شادی
ومسار دوکهرک جلوس میامن مانوس شهریاریلرینک اون یدنجی
دوره سنویسنی تبریکله عرض عبودیت ایدیور لر

بو کره مساعدۀ معارفیرایۀ شاهانه لریله تحت اداره و مسؤولیت
کمترا نه مده نشر اولمقده اولان و تاریخ و علوم و فنون و ادبیاتدن باحث
وجمله اثار حکمت دثار ملوکانه لرینی مورخ اولان بادکر رساله موقو-
ته سی دخی جلوس میمنت مانوس هایونلرینی با کمال حرمت و تواضع
تبریک و عرض عبودیت بیغایه به اجتناسار وهان جناب رب مستعمان
منبع لطف و همم و سبب سعادت اقوام و امم اولان شوکتلو پادشاهمز
پادشاه تبعه پرور و شهنشاه مراحم کستر سلطان سلطان السلاطین
جهان «سلطان عبدالحمید خان ثانی» افتدمنز حضر تلرینی با کمال عافیت
واقبال الی آخر الاعصار والدوران اریکه پیرای شوکت و شان وامور

متعدد چفنلکار و مزرعه لر احداث بیوردقلری کبی اهل زراعتنک
 اسباب تعیشلرینی تأسیس بیوردقلری زراعت بانکہ سی واسطہ سیلہ تأمین
 وامور مالیہ یی بر طریق و مسالک سلیم تحتہ وضع ایلہ واردات خزینہ
 سلطنتلرینی تزئید و تکثیر و ممالک محروسہ المسالک شاهانہ لرینک هر
 طرفندہ مکتبلر کشادیلہ مساوی نظرلہ باقدینی اسلام و خرسیتان
 قوللرینک اولادلرینی انوار فنون و معارفلہ تنویر و صوک دفعہ دخی
 دیلسز و صاغیر اولاد فقرانک نعمت معارفدن محروم قالماملری ایچون
 بر مکتب جدید تأسیس و بر طاقم عجزہ و دیلنجیلرک زقاق اورتہ لرندہ
 یوز اوستہ قالماملری ایچون بونلرہ بر دارالعمزہ انشاسیلہ هر ملت
 و مذهب فقراسنک بلا فرق قبول اولمنسی امر و فرمان و هیچ بر
 ممالک اجنبیہ دہ اولمدینی حالہ زیر جناب مستلزم الفلاح سلطنت
 شهنشاهیلرندہ آسودہ نشین امن و رفاه اولان خرسیتان تبعہ سی
 قوللرینک عقائد دینیہ و مذهبیہ لرینک سربستی اجراسنی فرمان و بو
 بابدہ لطفاً و مرحمتاً هر برینہ امتیازات مخصوصہ عنایت بیورمشلر
 و روم ایلی تیمور یولنی اوروپا تیمور یوللرینہ ربط و الصاق و اناطولی
 قطعہ سنک مختلف نقطہ لرینہ تیمور یوللر فرشی و جنود ظفر نمود ملو-
 کانه لرینی اسلحہ و تنسیقات جدیدہ ایلہ تحکیم و پاتختک هر بر نقطہ سنندہ
 درقوس صوبی اجراسیلہ صوسزلق بلیہ سنک اوکی النسی و الحاصل
 عصرلرہ محتاج اولوب اون الی سنہ ظرفندہ استحصال بیوردقلری
 شوترقیات عالیہ و فیوضات مکملہ یی اجنبی اوراق حوادثی دخی مدح
 و ثنا ایتمکدہ درلر .

جناب خدا ممالک محروسہ المسالک شاهانہ لرینی آفات ارضیہ
 و سہاویدن معصون بیورسون هر قننی جهتندہ بر حریق و یاخود

دوره سنوینه مصادف اولان بوکونکی یوم مسعود اولوب کافه تبعه
وزیر دستان تعریفنه فردو حیدک مقتدر اوله مدینی بر مسرت واشتیاق
شدیده علی الصباح فوجاً فوج جوامع و کلیساو عبادتخانه لره شتابان
اوله رق جالس اورنک خلافت اولدقلری اول روز مسعدت بروزدن
برو لیل و نهارینی و بتون خواب و راحت یالکز و انحق تبعه وزیر
دستانی قوللرینک استکمال اسباب استراحت و استحصال رفاه و سعادت
حالیینه حصر و تخصیص ایلمش اولان فرشته صفت پادشاهمزه تمدای
ایام عمر و اقبال و شرف و اجلال ملوکانه لریچون بورجلی اولدقلری
دعای واجب الادایی جناب افریننده به عرض و تقدیم ایلدکن صکره
ابوین ایله اولاد یکدیگرلرینی دراغوش و احبا و تعلقات دخی بربر-
ینک اللرینی طوته رق عن صمیم البال تبریک و اظهار شادی و مسار
و تجدید اخلاص و محبت ایلرلر

سلطانم «سلطان عبدالحمید خان ثانی» افندمن عقل حکمت قدرت
نصف عدالت مرحمت فضیلت سبطوت عظمت و الحاصل بشریتده
ممکن کافه اوصاف و خصائل ممدوحه مطلوبه و فضائل مرئوبه ایله
متصف بر حکمدار ذیشان اولوب زمان سلطنتی دست حکمت پیوست
ملوکانه لرینه آلدقلری دقیقه دن اعتباراً و دیعه باری اولان سلطنت
معظمه لرینک همان اعمار و اصلاحنه تشبث بیورمشلردر .

شویله که محاکم عدلیه و شرعییه بر طاقم اقسام و شعوبات و فقرات
ضم و علاوه سیله تبعه سی قوللرینک حقوقی تصریح و تأمین و محافظه
وامور نافع حقه ایسه هر طرفده مجدداً شوسه یوللری انشا
و کویلی فقرانک احتیاجات یومیه لرینی تدارک ایده بیلملری ایچون

جناب حق و فیاض مطلق ذات شوکتسمات حضرت ملوکانه لیرینی
الی یوم القیامه اریکه پیرای شوکت و شان و وجود مقدسیت نمود
هایونلرینی کمال تندرستی و عافیت و کافه مقاصد و آمال حکمت اشتغال
کیتی ستانلیرینه موقیقت کامله احسان و خاندان عظمت عنسوان
پادشاهیلیرینه ایام مسعوده عنایت بیورسون

عثمانلی نام مفتخرت اتسامنی طاشیمقله مفتخر اولان اقوام عثمانیه نك
اك اشرف و اك مقدس و اك معزز بركونی وار ایسه بوده بتون
عثمانلیرك پدرش فیک ورقیق شوکتلو عظمتلو و کمال مرحمتلو پادشاهمز
پادشاه اسکندر توأن و سلطان السلاطین جهان « عبدالحمید خان ثانی »
افندمز حضر تلرینك جلوس میامن مانوس هایونلرینك اون یدنجی

بَازِکَرُ
رَسَالَةُ الْمُوقُوْبَتِ سَمَرُ

معروف نظارت جلیہ سنک رخصتیلہ طبع اولغندہ